

(ed. Oliver, p. 66); ja a mitjan segle, en Guillem de Cervera (1166c). I tant el masculí com el femení en JRoig: «viudes --- son lurs criats / los *alcavots* / e galiots ---»; «quant fon vella / deya's donzella, / tota devota: / fon *alcavota* / d'una vehina, / bona fadrina» (Spill, 9543, 4202) i ja en un doc. del Priorat, de l'any 1315: «tota fembra que sia *alcavota* de nulya filya de prohóm, o de sa muler o de nuyla altra fembra, que sia punida» (Cabassers, *BABL* xi, 318); avui es pronuncia vulgarment *arkabòt* a Barcelona i en general en el Princ., mentre que la forma literària amb *l* és vulgar a les regions de Migjorn. Idea desencaminada l'acceptada pel *DAlc.* d'adoptar una grafia recent *alcabot* com a literària, sense altre fonament que la pronúncia actual amb *-b-* a Mallorca i Menorca: la grafia amb *-v-* fora d'allí ha estat unànime i de pertot, i la *-b-* és una alteració recent sense importància, merament local i deguda a diferenciació davant la vocal posterior ò.

En àrab *qawwād*, si bé no sembla estar documentat fins a *PAlc.* («alcaigüete»), però el femení *kawwāda* és en Almacarí i en *PAlc.*, l'abstracte *qiwād* 'alcavoteria' en *RMa.* i *PAlc.* i el verb *qiyāda* o *taqāwwad* «lenociniúm exercuit» en *RMa.* i en el Mansurí, Dozy, *Suppl.* II, 416-7) i pertany sense dificultat a l'arrel de *qa(w)ad* 'conduir un cavall per les regnes', 'dirigir', que és de la llengua general i de sempre, per una derivació de tipus normal i copiosíssima: el *qawwād* és, doncs, la denominació que significa naturalment 'el qui es dedica en forma habitual a se-
duir, a menar, algú, tal com conduïm un cavall per les regnes'.

Del mateix origen són el portuguès *alcoviteiro* (també *alcoveto*, *alcoiote*, galleg antic *alcayota* 'alcavota' ja en les *Cantigas*), i el cast. *alcabuete*, *-eta* [c. 1260 i 1251] (amb variant *alcayote*, *-ayete*, en textos del S. XIII i princ. XIV).

La pronúncia general en els parlars àrabis moderns, i segurament ja des d'antic, fou *qawwād*, o almenys amb una *ā* llarga. En el DCEC I, 93, i Steiger, *Contr.*, 329, discussió raonada i documentada sobre si el cast. *alcabuete* resulta d'una pronúncia *qawwād* amb imela (desusada en una combinació així) o d'una evolució romànica del mateix *qawwād* que en català; el port. *alcoveto*, com *alcoviteiro*, pogué crear-se partint del verb *alcovitar*, i per tant en el fons tampoc no discreparia aquesta llengua del català.

DERIV.: *Alcavoteria* [1290, «tot serraý --- qui en casa, o en ort de lur senyor --- aculiran *alcavoteria* d'altres serraýns -- que prenan 20 assots», doc. de Barcelona, *BABL* xi, 301; també en Eiximenis, *Dones* (prosicificació IV, 21.6, *EntreDL* I, 195). *Alcavotada*. *Alcavotejar* [1410, *AlcM*]. *Alcavotenc*.

ALCEA, pres del gr. *ἄλκαα*, ll. *alcea*. □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

Alcedínids, V. *alcio*

ALCIÓ, pres del gr. *ἀλκυών*, *-δνος*, id., ll. *alcyon*.

□ 1.ª doc.: c. 1850.

«Y aixís com *alcions* ajupits en lo mar, / s'amaguen meditant dels pins en les fileres, / blancs d'hàbits, blancs de cor, com neu que 's veu brillar / de lluny en les altes singlarcs», en el poema *La Gran Cartoixa* del príncep Bonaparte Wise traduït per Milà i F. (*Obr. Cat.*, ed. Gili, p. 305). No figura encara en Lab. 1839, sí en *SLitCosta* (1868), i en l'*Atlàntida*, introducció.

DERIV.: *Alcioni*, *alcionari*, *alciónids*. En lloc d'aquest, també s'ha dit *alcedínids*, derivat savi d'un ll *alcedo*, *-dínis*, variant llatina del mot grec.

Alcista, V. *alt* *Alçó*, V. *alt* i *arçó* *Alcofol*, *alcofol*, *alcofolera*, V. *alcohol*

ALCOHOL, del b. ll. *alcohol* 'essència obtinguda per trituració, sublimació o destil·lació', que des del S. XVI, rebé aquest significat en el llenguatge dels químics, i des del S. XVIII, per l'ús freqüent amb aplicació a tal essència en quant s'extreia del vi, quedà fixat com a nom especial de l'esperit de vi; abans designava les polsines d'antimoni (cat. ant. *alcofol*), en particular les usades per les dones per ennegrir-se els ulls, sentit en el qual provenia de l'àr. vg. *kubúl* (àr. *kubl*) 'antimoni o galena emprats a Orient amb el mateix fi': de la mateixa arrel que l'àr. 'akbāl 'negre'. □ 1.ª doc.: en l'acc. antiga, 1249; la moderna fou ja usada entre els tècnics europeus de princ. S. XVII, i no degué trigar a circular entre els nostres, si bé no apareix en diccs. catalans fins a 1839-40.

«Quintal de *coffol* --- 3 drs.» en la lleuda de Col·liure de 1249 (RLR IV, 251) versió d'un text que amb variants apareix aplicat a Tortosa («<dóna de corredura> carga de *cofoyl* una mealla», *Costums de Tortosa*, p. 329, i altres passatges de l'ed. Oliver) i en docs. de Barcelona, a. 1252 («quintal d'*alcofol*, II drs», Capmany, *Mem.* II, 21); en la tarifa dels corredors de Barcelona, de 1271, després del *quintar de plom*, «lo *quintar d'alcofol*; una pugesa de corredures ---» (*EntreDL* I, 157.41); *alcofol* en un escrit dels Consellers de Bna. a la duana d'Alexandria, a. 1301 (Caretà, *DiccBarbr.*); «molt gran e insoportable pudor e corrupció de sofre, de plom e de *alcofol*», any 1427 (Ca. Candi, *Sant Hilari Sacalm*, p. 87). Tots ells en el sentit d'antimoni o de les pólvores cosmètiques que se n'extreien. Més doc. medieval d'aquest *alcofol* en *DAG*, i *AlcM*.

Del mateix origen i amb el mateix significat medieval, el port. ant. *alcofor* i el cast. *alcohol* (-fol) [1278]: «se puso *alcofol* en los ojos, et tinxo susobrecejas e conpúose de sus afeytes» (Alf. x, *General Estoria*, RFE xv, 41), que fonèticament ja es pronunciaciava *alkohól*, com ho grafiaua Nebrija «*alcohol*, piedra conocida: *antimonium*»; una variant *alcohol*, *-cabor*, semblant a la portuguesa, en lleonès i el Cantàbric; també apareix amb el sentit antic el fr. *alquifoux* [-ifou, 1697: *BbZRPb.* LIV, 160], potser rebut a través de la variant castellana *alquifol* (que es documenta amb el sentit d'òxid de cobalt' el 1782).